

Zofia Czapiga

Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

O EKSPRESYWNOŚCI WYPOWIEDZEŃ EMOTYWNYCH (NA MATERIALE JĘZYKA ROSYJSKIEGO I POLSKIEGO)

W istniejącej lingwistycznej literaturze przedmiotu pojęcia ekspresywności, emocjonalności, uczuciowości, emotywności często stosowane są wymiennie. W wielu opracowaniach podejmowane są jednak próby określenia zakresów znaczeniowych tych terminów, rozdzielania nie tylko ekspresywności od emocjonalności, ale również ekspresji i ekspresywności oraz emocjonalności od emotywności (Skubalanka 1973; Grabias 1981; Wierzbicka 1969; Шаховский 2008; Ларина 2002; Трофимова 2008). W niniejszym opisie skoncentrujemy się na środkach językowych decydujących o ekspresywności wypowiedzeń emotywnych.

Minimalnym tekstem emotywnym jest wypowiedzenie. Zdaniem W. Szachowskiego jest to taki tekst, który odzwierciedla emocjonalny stan mówiącego i jego wzajemne relacje z innymi ludźmi (Шаховский 2008: 191). Żadna inna jednostka komunikacji nie jest w stanie przekazać takiego kompleksu odcieni semantycznych, zwłaszcza emotywnych, które są wyrażane w wypowiedzeniu (i szerzej w tekście). Wypowiedzenia te mogą mieć postać repliki dialogowej, jak również wypowiedzi autora (narratora) bądź bohaterów tekstów literackich. Najbardziej charakterystyczną cechą języka mówionego jest dążność do emocjonalnego wyrażania myśli, dlatego materiał faktyczny dobierany jest z utworów literackich – głównie wypowiedzi bohaterów, w największym stopniu kształtujące emotywność tekstu.

Lingwiści są zgodni, że za pomocą języka można zarówno mówić o uczuciach, jak również je uzewnętrzniać, czyli mówić z uczuciem o różnych sprawach (używa się synonimu *ekspresja uczuć*). W tej ostatniej sytuacji realizuje się funkcja ekspresywna, ukierunkowana na wyrażanie emocjonalnego stosunku mówiącego do świata i opisywanych zjawisk, poprzez celowe nadawanie wypowiedzi zabarwienia emocjonalnego (Mikołajczuk 2006: 85). O tym, że tekst jest ekspresywny, decyduje organizacja wypowiedzi, a nie sama treść.

Ekspresywność to derywat od przymiotnika *ekspresywny* ('służący wyrażaniu, uzewnętrznianiu stanów emocjonalnych człowieka; odznaczający się siłą wyrazu; sugestywny, wyrazisty, ekspresyjny' SJPD 1965: 689). Ekspresywność

jest cechą znaku językowego wyrażającego uczuciowy stosunek mówiącego do rzeczywistości, a więc wyrażającego osobowość nadawcy (Grabias 1981: 22; Grzesiuk 1995: 13–15).

Wypowiedzi emocyjne powstają w sytuacjach uczuciowego wzburzenia człowieka. Przeżywane przez niego emocje znajdują wyraz w doborze różnorodnych środków językowych oraz w odpowiedniej ich organizacji. Ogólnie wiadomo, że w wypowiedzeniach emocyjnych istotną rolę odgrywają neutralne środki językowe, nazywające bądź opisujące sytuacje towarzyszące emocjom, będące markerami emocji. Są to przede wszystkim nazwy stanów emocjonalnych (*грусть, радость, гнев, страх*) i ich formy (*рад, с грустью, в гнев, страшно, обрадовался*). Niełatwo jest jednak nazywać emocje, bowiem „uczucie to jest coś, co się czuje – a nie coś, co się przeżywa w słowach. W słowach można zapisać myśli – nie można w słowach zapisać uczuć” (Wierzbicka 1971: 30). Zainteresowanie badaczy wzbudza nie tylko proces komunikowania emocji, ale również ekspresywność ich wyrażania. A. Wierzbicka łączy pojęcia ekspresywności z emotywnością, utożsamiając ekspresję z wyrażaniem wszystkich czynności psychicznych (1969: 35). Również W. Szachowski zwraca uwagę na fakt, że w aktach emocyjnych trudno jest odzielić funkcję ekspresywną od emocyjnej, niekiedy jest to wręcz niemożliwe, bowiem funkcje jednostek językowych realizują się w konkretnym ich użyciu (2008: 206–208). W każdym języku brak jest wystarczającego leksykonu pozwalającego adekwatnie nazywać złożone stany emocjonalne czy subtelne ich odcienie, stąd konieczne jest wykorzystywanie w tekście całego kompleksu środków ich przekazu.

Ekspresywność wypowiedzi emocyjnych osiągnięta jest za pomocą szeregu środków językowych, w większym lub mniejszym stopniu predestynowanych do pełnienia funkcji ekspresywnej. Maksymalnie ekspresywne są interiekcje. A. Wierzbicka uznaje je za czystą ekspresję emocji: są ukierunkowane na odbiorcę, któremu powinny dostarczyć informacji o przeżywanych przez mówiącego emocjach (1969: 36). Pojawiają się one w wypowiedzeniach ze znaczeniem zarówno pozytywnych, jak i negatywnych emocji, przy czym nie nazywają ich, lecz są jedynie sygnałami radości, zadowolenia, szczęścia czy strachu, smutku, żalu, wstydu itp. Ich znaczenie ściśle związane jest kontekstem lub konsytuacją: w tekście zwykle występują przed wyrazem, grupą wyrazową czy zdaniem, które w sposób eksplicitny nazywają dany stan emocjonalny nadawcy, np.:

- [1] Дядя Митя лежал головой на столе и сладко похрапывал.
 – Ты за руки, а я за ноги... – скомандовала тетя Даша.
 – **Ой, боюсь...** – пискнула тетя Нина.
 – Аленька, помоги! (Тронина)

- [2] – **Ах, я так счастлива**, – отвечала она, улыбнулась сквозь слезы, нагнулась ближе к нему, подумала секунду, как будто спрашивая себя, можно ли это, и поцеловала его. (Толстой)

[3] **Ach**, nikt mnie nie lubi, **ach, jestem taka nieszczęśliwa, ach**, co zrobić? (Bojarska)

[4] – **Ach, cieszę się**, że się spotkaliśmy. Tu, w Novigradzie, stolicy świata, centrum i kolebce kultury. Tutaj człowiek światły może odetchnąć pełną piersią! (Sapkowski)

Interiekcje *oi*, *ax*; *ach* nie tworzą samoistnej całości, ale wchodzą w skład wypowiedzenia, pełniąc funkcję dodatkowego wyznacznika uczuciowego, jednocześnie wzmacniając ekspresję wypowiedzi.

Jeszcze bardziej potęgują ekspresywność wypowiedzi interiekcje pojawiające się w zdaniach wykrzyknikowych, typu:

[5] – Я им не отвечаю, – заплакала Аня, – я закрываю лицо руками и убегаю, чтобы ничего не слышать. **Ой, как мне стыдно!**

– Когда человек крадет, – сказал Иосиф, – стыдно, а когда человек зарабатывает честным трудом, почему должно быть стыдно? Мне не стыдно. (Львов)

[6] В одиннадцатом часу, уходя домой, уже в пальто, он обнял Надю и стал жадно целовать ее лицо, плечи, руки.

– Дорогая, милая моя, прекрасная!.. – бормотал он. – **О, как я счастлив! Я безумствую от восторга!** И ей казалось, что это она уже давно слышала, очень давно, или читала где-то... в романе, в старом, оборванном, давно уже заброшенном. (Чехов)

[7] Kelef także spojrział w lustro i jego nieufność zaczęła znikać. Malutka dziewczynka, piszcząc, uwiesiła się u rąk Bartka.

– Ty jesteś Ketrab, mój braciszek? Mamusia zawsze mówiła, że wrócisz! I wróciłeś! **Och**, jak ja się **cieszę**...! (Terakowska)

[8] Nad ranem był prawie w pobliżu swego domu rodzinnego. Pod regłami dość stał w lesie, aby się upewnić, czy gdzieś nie ma patrolu niemieckiego. Potem szybko przebiegł do Księżycza Lasu. Panowała tu nocna. Wreszcie ruszył lasem w stronę Lippek, a później na Krzeptówki. Obszedł wokoło dom i wreszcie zapukał umówionym znakiem w okno. Żona zaraz otworzyła drzwi i krzyknęła:

– Rany boskie, Józiu, jesteście! O, jak się **cieszę!**

Zaraz powitała go też siedmioletnia córeczka. Obydwie cieszyły się bardzo, że wreszcie mają najdroższą osobę. (Filar)

Niekiedy przy nagłym, niespodziewanym pojawieniu się silnej emocji interiekcja staje się samodzielną jednostką syntaktyczną, zwaną w składni polskiej wykrzyknieniem (Klemensiewicz 1969: 16–17; Polański 1993: 127). Jest to zamknięta całość – wyraz lub grupa wyrazów, powiązanych stosunkiem syntaktycznym, jednak bez formy predykatywnej, wyrażająca stany emocjonalne. Cechuje ją charakterystyczna wyrazista intonacja wykrzyknikowa. W składni rosyjskiej wypowiedzenia tego typu, uznawane za wyspecjalizowane emotywy, nazywane

są niepodzielnymi (нечленимые высказывания) (Пиотновская 1994: 40). Są to jednostki składniowe zawierające wyraz lub grupę wyrazów, nienosące znaczenia denotatywnego, lecz będące reakcją na różnego rodzaju fakty obiektywnej rzeczywistości i wypełniające w języku funkcje pragmatyczne. Ich siłą illokucyjną jest zamiar mówiącego wyrazić swój stan emocjonalny oraz stosunek do rzeczywistości pozajęzykowej, do siebie samego, do współ rozmówcy lub osoby trzeciej, nieuczestniczącej w danym akcie komunikacyjnym (Меликян 2001: 8). Por.:

[9] – Не глуп, да самолюбив. Над ним подтрунивают, вина похваляют, он и рад; сами-то только вид делают, что пьют, а ему подливают.

– **Ах! Я боюсь, всего боюсь.** Зачем они это делают? (Островский)

[10] Я принуждена ехать на бал к одной даме, мне прислали эти тряпки, и я должна выбрать сегодня. **Ах! Мне ужасно тяжело!** (Тургенев)

[11] Niestety, na nic mi ciało pełzającej materii. Potrzebuję energii, która umożliwi mi opuszczenie tego wymiaru i powrót do domu. Do ciebie, Mamó. **Ach! Jaki już jestem stęskniony.** (Praszyński)

[12] – Nie ma czasu, żeby to wyjaśniać, ale zjawili się u mnie ludzie, którzy umożliwili mi obserwowanie Ceremonii z oddali.

– **Och! Tak się cieszę,** że wiesz, nie wiedziałam, jak ci o tym powiedzieć, właściwie nie wolno mi o tym mówić.

– Wiem. A więc krótko, kto to jest i z czym przychodzi? (Hajnicz)

W przytoczonych wypowiedziach emotywnych mówiący już w wykrzyknieniach wyraża swoją postawę uczuciową w stosunku do treści własnego przeżycia, komunikowanego następnie pełną jednostką predykatywną eksplicytnie nazywającą jego stan emocjonalny. Współwystępowanie wykrzyknień ze zdaniami wykrzyknikowymi [10] znacznie zwiększa ekspresywność wypowiedzi.

Wśród wypowiedzi wykrzyknikowych dominują takie zdania, które wyrażają emocje mówiącego, czyli jego stosunek emocjonalny do rzeczywistości, co jest przekazywane za pomocą specjalnej intonacji wykrzyknikowej w mowie, a na piśmie za pomocą wykrzyknika (Филин 1979: 46). Taki charakter może mieć każde zdanie – oznajmujące, pytające, rozkazujące – wypowiedziane z emocjami, np. z radością, ze zdziwieniem, ze złością itp. Por.:

[13] В одиннадцатом часу, уходя домой, уже в пальто, он обнял Надю и стал жадно целовать ее лицо, плечи, руки.

– Дорогая, милая моя, прекрасная!.. – бормотал он. – **О, как я счастлив! Я безумствую от восторга!**

И ей казалось, что это она уже давно слышала, очень давно, или читала где-то... в романе, в старом, оборванном, давно уже заброшенном. (Чехов)

[14] – Рая... Рая... сыграй мне мою любимую... в ней столько нежности... столько красоты! – шептал князь, еле сдерживая Рысачихину грудь.

– **Ах... как я счастлива**, – откинулась барыня, – **как я снова счастлива!**

– Вы – мечта всей моей жизни, – привстал опять князь на колени, – ваш покойный супруг и мой лучший друг...

– Ах, не надо... не надо, князь, вспоминать... **Я так счастлива снова!** (Клычков)

[15] – Może nadmiar śmiały jestem? – dokończył bardzo cicho. Podniosła na niego oczy napełnione blaskiem i łzami i cicho odpowiedziała:

– Po co ja tu między wami? **Wstyd mi! Taki wstyd!...** Poszłabym sobie, ale i w domu także nic... nic...

Umilkła, lecz on chciwie jeszcze słuchał chwilę, a potem z tą głęboką bruzdą, która w ostatnich dniach na czole jego zjawiać się zaczęła, wyprostował się i przed nią stanął. Nie wydawał się wcale zdziwionym, tylko w zamyśleniu, ze wzrokiem w ziemię utkwionym końcami palców dotykał czoła. (Orzeszkowa)

[16] Roześmiani Zośka i Adam patrzyli w locie na Ewę, która naprawdę szczerze, cała spocona, uwijała się jak w ukropie. Sprawiało im to radość. Patrzeć, jak Ewa szaleje. [...]

– Miałaś naprawdę świetny pomysł! – wyrzaskiwała Ewa, każde słowo oddzielnie.

– **Nawet nie wiesz, jak się cieszę!** – odwrzeszczała Zośka w ten sam sposób.

– Ja też! **Ja też się cholernie cieszę!** – dodał, przywarowawszy niemiłosiernie powyginaną figurą, Adam.

– **I ja się cieszę!** – odkrzyknęła Ewa, fruując wokół nich.

Wszyscy troje, rozdzielani co sekunda szalejącymi ludźmi, zaśmiali się do siebie. Szczerze, długo i od serca. (Krawczyk)

Intonacji wykrzyknikowej będącej wyrazem znacznej ekspresywności wypowiedzi często towarzyszą intensyfikatory wskazujące na stopień uczuciowego zaangażowania mówiącego (*так, как, taki, jak, cholernie*), interiekcje (*o, ах*) oraz pauzy, sygnalizowane w tekście pisanym wielokropkiem.

Na wzrost ekspresywności wypowiedzi wpływa także reduplikacja słów, grup wyrazowych czy całych zdań z nazwami emocji, np.:

[17] – Ты сейчас невольно сказал правду, – заговорила она, – черт знает, что такое, и черт, поверь мне, все устроит! – глаза ее вдруг загорелись, она вскочила, затанцевала на месте и стала вскрикивать, – **как я счастлива, как я счастлива, как я счастлива**, что вступила с ним в сделку! О, дьявол, дьявол! Придется вам, мой милый, жить с ведьмой. (Bułhakow)

[18] Когда Нагаев хотел отойти от Марины в сторону, чтобы разглядеть след получше, она с криками цеплялась за него и принималась плакать, и Нагаев ругался последними словами. Марина висела на нем, как прикованная. Оторвать ее могла только смерть.

- **Ой, боюсь, боюсь, боюсь!** – причитала ona хриплым, кликушеским голосом.
- Да чего **боишься?** Ведь здесь я! Вот дурища!
- **Ой, боюсь, боюсь, боюсь...**
- Тьфу, черт!.. По скуле тебе дать, что ли?
- **Ой, боюсь, боюсь...** (Трифонов)

[19] A wtem ujrzał w mroku i jej oczy, szeroko otwarte, przerażone, nieprzytomne. Więc skoczył ku niej i chwycił ją w ramiona, lecz ona nie poznała go zupełnie i wyrwując mu się z rąk, poczęła powtarzać zdyszczym szeptem:

– **Boję się! boję się! boję się!...**

Nie pomogły łagodne słowa ni pieśczozy, ni zakłęcia – Danusia nie poznawała niko- go i nie odzyskała przytomności. Jedynym uczuciem, które opanowało całą jej istotę, był przestach podobny do takiego płochliwego przestachu, jaki okazują schwymane ptaki. (Sienkiewicz)

[20] – Daj. – Iwona drze czek. – Nie żal ci?

Marta bierze haust powietrza do płuc i wypuszcza je z lekkim szumem.

– **Żal. Żal. Jak cholera żal.** Taka kupa forsy! **Jeszcze jak mi żal.** Ale teraz mi lepiej. Jest jedna rzecz, którą chciałabym od ciebie teraz dostać. (Grochola)

Powtarzalność tych samych składników w znacznym stopniu decyduje o eks- presywności wypowiedzi, wskazuje też na intensywność doznań emocjonalnych mówiącego. Zwykle nazywane jest to samo uczucie bądź seria pokrewnych sta- nów psychicznych, co sprzyja podtrzymaniu tego samego nastroju emocjonalne- go. Niekiedy jednak w momentach znacznego wzburzenia cisną się na usta mó- wiącego nazwy sprzecznych emocji, a kumulacja różnych znaczeniowo stanów może się stać źródłem nowego jakościowo uczucia, np.:

[21] – Błagam cię, nie krzycz. Masz rację, ale nie krzycz. Dlaczego tak krzyczysz?

– Bo cię **kocham!** Bo mi ciebie **żal!** Bo mi za ciebie **wstyd!!!** Bo jesteś niedobrym człowiekiem!

– Niedobrym. Tak. Masz rację. Wszystko zrobiłem źle. Wszystko popsułem. Ale, wiesz – mnie przede wszystkim jest z tym bardzo źle. (Musierowicz)

Nagromadzenie w niezbyt dużym fragmencie zdań wykrzyknikowych z na- zwami zróżnicowanych emocji decyduje o wysokim stopniu ekspresywności wy- powiedzi bohaterki, która, werbalizując swoje uczucia – miłości, żalu i wstydu – sygnalizuje swój niepokój, swoją troskę o współmówcę i w ten sposób chce go ostrzec, chce wpłynąć na niego oraz osiągnąć cel komunikacyjny.

Model zdaniowy pod wpływem uczuciowego zaangażowania mówiącego ulega modyfikacjom, zmienia się językowa forma wypowiedzenia, zarówno jeśli chodzi o dobór środków językowych, jak i ich organizację. Im większy stopień tego zaangażowania, tym bardziej urozmaicona jest struktura jednostek składnio-

wych – od pełnych zdań, poprzez równoważniki, niepełne lub urwane zdania. Niekiedy w wypowiedzi wykorzystywane są całe łańcuchy językowych środków ekspresywnych. Świadczy to o naturalnej potrzebie wyrażania emocji na zewnątrz oraz ujawniania ich intensywności, siły. Por.:

[22] – Правда, это нужно было сделать для мужа, перед отъездом, но боже, как все это глупо! Ведь все это можно было устроить у нас дома, в саду, – вы знаете, какой у нас прекрасный сад – старый, тенистый. И все-таки, не знаю почему, я сегодня **безумно счастлива. Господи, как я счастлива!** Нет, Ромочка, милый, я знаю почему, и я вам это потом скажу, я вам потом скажу... Я скажу... Ах, нет, нет, Ромочка, я ничего, ничего не знаю. (Куприн)

[23] Что вы смеетесь, Сонечка? Соня. У меня в голове как-то странно... Юлечка, я сегодня **так счастлива, так счастлива, что даже скучно от счастья...** Места себе не найду... Ну, давайте говорить о чем-нибудь, давайте... Вы были когда-нибудь влюблены? (Чехов)

[24] – Zdradził mnie... Mój Zielonooki Potwór, mój Janusz, moja miłość i szaleństwo! [...] – Janusz, Janusz – powtarzam jego imię jak mantrę i zamiast **wściekać się** na niego, **czuć nienawiść i agresję... żał mi siebie i tęsknię, Boże!** Jak **tęsknię** do chwil sprzed roku! Do tego, żeby był taki, jak kiedyś... A jednocześnie jest mi obcy, skoro był w stanie obejmo... być z inną. Ale **boli!** (Kalecińska)

[25] Wstał zasepiony. Nie wiedział, co począć, zebrał się i wyszedł cicho. Słyszałam, jak rozgrzał silnik i odjechał. Dopiero wtedy *rozryczałam się* na dobre. **Było mi tak okropnie głupio i wstyd!** Wyznałam mu moje uczucia, gadałam wierszem – romantyczna idiotka, a on sobie poszedł! O Matko! Jak mi się *zrobiło żal* siebie, pustych nocy, zranionych uczuć. Dopiero teraz zdałam sobie sprawę, jak on mi się podoba! *Szlag! Cholera! Beczałam*, zawodząc. Dookoła mnie leżało mnóstwo zamarkanych i mokrych od łez chusteczek. Jestem normalna – tak, jak chciał! Miał mnie za to uwielbiać! Żeby wrócił! *Szlag! Psiakrew!* Mazałam się tak, aż usnęłam. (Kalecińska)

Przytoczone wyżej fragmenty są przykładem maksymalnie wysokiego nasylenia tekstu leksyką emotywną oraz przeplatania się różnych środków ekspresywności wyrażającej uczuciowy stosunek do zaistniałej sytuacji, okoliczności itp. W przykładach [22–23] stan bezmiernej radości – szczęścia eksponowany jest reduplikacją, zdaniem wykrzyknikowym z wykrzyknikiem emocjonalnym odnoszącym się do sfery religijnej (*Господу!*), użyciem intensyfikatorów (*мак, как, безумно*), zestawieniem przeciwnych znaczeniowo segmentów wypowiedzi (*скучно от счастья*), a w dalszym sąsiedztwie występują zdania urwane, pauzy, powtórzenia.

Z kolei w przykładach [24–25] obok replik dialogowych pojawiają się rozważania postaci literackiej, którą miotają przeróżne uczucia, a ich wspólnym mia-

nownikiem jest rozpacz. Ponadto obok leksyki emotywniej wykorzystywane są konstrukcje opisujące czynności towarzyszące danym emocjom (*rozryczałam się, beczałam, mazałam się*), wykrzyknienia (*Boże! O Matko!*), wulgaryzmy (*Szlag! Cholera! Psiakrew!*).

Tak więc, ekspresywność wypowiedzeń z eksplicytnie wyrażanymi stanami emocjonalnymi osiągnięta jest w badanych językach poprzez:

- reduplikację leksyki emotywniej, grup wyrazowych oraz całych zdań,
- użycie interiekcji,
- intonację wykrzyknikową (na piśmie interpunkcyjny znak wykrzyknikowy),
- nagromadzenie nazw różnych stanów emocjonalnych (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych),
- użycie w bezpośrednim lub dalszym sąsiedztwie różnych innych markerów emotywnych.

Okazuje się, że środki składniowe służące ekspresywności wypowiedzi zwykle współwystępują, a nawet nakładają się na siebie (powtórzenia, konstrukcje ułamne, zdania wykrzyknikowe).

Bibliografia

- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* (1993), red. K. Polański, Wrocław.
- Grabias S. (1981), *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
- Grzesiuk A. (1995), *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Lublin.
- Klemensiewicz Z. (1969), *Zarys składni polskiej*, Warszawa.
- Mikołajczuk A. (2006), *O wyrażaniu i komunikowaniu uczuć w języku polskim (na przykładzie radości)*, [w:] *Wyrażanie emocji*, red. K. Michalewski, Łódź, s. 84–93.
- Skubalanka T. (1972), *O ekspresywności języka*, „Annales UMCS”. Sectio F, s. 123–135.
- Słownik języka polskiego* (1965), tom II, red. W. Doroszewski, Warszawa (skrót SJPD).
- Wierzbicka A. (1969), *Problemy ekspresji. Ich miejsce w teorii semantycznej*, [w:] A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne*, Wrocław, s. 3–61.
- Wierzbicka A. (1971), *Kocha. Lubi. Szanuje. Medytacje semantyczne*, Warszawa.
- Ларина Т. В. (2002), *Эмоциональность и эмотивность в коммуникации*, [в:] *Межкультурная коммуникация и перевод: Материалы межвузовской конференции*, Москва, с. 89–93.
- Меликян В. Ю. (2001), *Эмоционально-экспрессивные обороты живой речи*, Москва.
- Пиотновская Л. А. (1994), *Эмотивные высказывания как объект лингвистического исследования*, Санкт Петербург.
- Русский язык. Энциклопедия* (1979), гл. ред. Ф. П. Филин, Москва.
- Трофимова Н. А. (2008), *Эмотивный смысл высказывания и операторы его порождения*, «Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, Языкознание», №78, с. 154–160.
- Шаховский В. И. (2008), *Лингвистическая теория эмоций. Монография*, Москва.

Zofia Czapiga

**EXPRESSIVENESS OF EMOTIVE UTTERANCES
(IN RUSSIAN AND POLISH)**

(Summary)

The present paper discusses the linguistic markers of expressiveness in Russian and Polish utterances. Such utterances reflect the emotional condition of the speaker and his/her relationship with other people. Experiencing emotions results in the choice of the linguistic means of expression and their arrangement. It occurs that the expressive character of the utterances is achieved in the languages under investigation by the use of: reduplication of emotive lexemes, phrases and sentences; interjections; exclamatory intonation; accumulation of names of different emotional states (both – positive and negative). Syntactic means of expressing emotions usually co-occur in one utterance.

Keywords: *expressiveness, emotions, reduplication, interjections, Russian language, Polish language.*

**O EKSPRESYWNOŚCI WYPOWIEDZI EMOTYWNYCH
(NA MATERIALE JĘZYKA ROSYJSKIEGO I POLSKIEGO)**

(Streszczenie)

W artykule omawiane są środki językowe decydujące o ekspresywności wypowiedzi emotywnych w języku rosyjskim i polskim. Wypowiedzi takie odzwierciedlają emocjonalny stan mówiącego i jego wzajemne relacje z innymi ludźmi. Przeżywane emocje znajdują wyraz w doborze różnorodnych środków językowych oraz w odpowiedniej ich organizacji. Okazuje się, że ekspresywność wypowiedzi z eksplicytnie wyrażanymi stanami emocjonalnymi osiągnąć jest w badanych językach poprzez: reduplikację leksyki ematywnej, grup wyrazowych oraz całych zdań; użycie interiekcji; intonację wykrzyknikową; nagromadzenie nazw różnych stanów emocjonalnych (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych); użycie w bezpośrednim lub dalszym sąsiedztwie również innych markerów emotywnych (wykrzyknień, wulgaryzmów, pauz, konstrukcji ułamnych). Środki składniowe służące ekspresywności wypowiedzi zwykle współwystępują, a nawet nakładają się na siebie.

Słowa kluczowe: *ekspresywność, emocje, reduplikacja, interiekcje, język rosyjski, język polski.*